

25.65x33.82	1/2	10	עמוד	גלריה - הארץ	13/10/2019	70391565-6
54710 - דוריס חיפאוווי - jaffa stories and coffe						

פריחת הסיורים של יהודים ביישובים ערביים



מסגד אל ראודה הגדול בג'לג'וליה, עם כיפת הזהב, שנפתח באחרונה. "העתיד טמון בשלום בין העמים", אמר האימאם צילום: תומר אפלאום

מסחריות, מכללות, בתי ספר וארגונים שונים – ויש קבוצות פתוחות, כמו זו שאליה הצטרפתי בג'לג'וליה.

"דרכים שלובות", שארגן את הסיור, הוא ארגון יהודי-ערבי שמטרתו "קידום חברה משותפת ואיתנה". אנשיו מציעים תיירות חברתית של יהודים ביישובים ערביים, שנועדה "לקרב בין אזרחי ישראל הערבים והיהודים, תוך קידום חברה משותפת נטולת דעות קדומות ומבוססת על היכרות וכבוד הדדי". באתר הארגון כתוב עוד כי הכוונה היא לחשוף את קהל המטיילים גם להיסטוריה של החברה הערבית, לעושר התרבותי שלה ו"לאתגרים הניצבים בפניה היום".

כל הסיורים מודרכים בידי מודריכים מקומיים, שמספרים, כמו אבר' ריא, גם את סיפורם האישי. מלבד ג'לג'וליה מקיים הארגון סיורים גם בכפר קאסם, בטירה, בשפרעם, בטייבה ובסח'נין.

אורי קנדל, מנכ"ל "דרכים שלובות", הסביר בשיחה ל"הארץ" שה סיורים מעניקים הזדמנות לתושבים שכנים להכיר מקום סמוך לביתם, שאליהם הם נמנעים מלהיכנס. למה נמנעים להיכנס? בדרך כלל מחשש פחד מן הלא מוכר. "יש מפה גיאוגרפית ומפה קוגניטיבית, וכישראל הן נפרדות לחלוטין", אומר קנדל. "המפה הקוגניטיבית יכולה להשתנות גם בסיור שנמשך שעותיים". הסיורים אינם בעלי אופי פוליטי, לדבריו, ואין לו ספק שיש בהם גם משתתפים שאינם מצביעי שמאל.

בחירת היישובים נעשית על פי הכלל: מקומות שיהודים לא יגיעו אליהם. כלומה הארגון לא יזוים סיורים ביפו או בחיפה. "לא צריך אותנו כדי להיכנס לשם", מסביר קנדל. "אנחנו בוחרים יישובים שאינם על מפת התיירות והמרכיב הכי חשוב הם אנשי השטח, אלה שמדריכים את הסיורים. התועלת, לדבריו, היא דו-צדדית. "העובדה שקבוצה גדולה של אנשים באה מרצונה לבקר בג'לג'וליה, שאין לה מוניטין מצוי, משמחת את התושבים ומחמיאה להם. יוצרת גאווה מקומית. לפתע מכבדים אותם. הם מבינים שיש נכס תרבותי במקום שהם חיים בו. אנחנו לא מנסים לייפות את המציאות אלא לשקף אותה. זו לא תיירות חמוס וכנאפה ולא תיירות פוליטית. זו היכרות".

אילנית הרמתי מ"דרכים שלובות" (שמנהלת את הסיורים בשרון והשתתפה בסיור בג'לג'וליה), הסבירה שמספר הנרשמים לסיורים מצוי בעלייה מתמדת ולדעתה הסיקנות רק גוברת. "אנחנו פוגשים את הצד האופטימי של יחסי יהודים-ערבים בישראל". לדבריה, כדי לפתח תיירות חברתית מסוג זה יש צורך בהשקעה קטנה, וההשקעה גדולה. "זו תיירות שמבוססת על אנשים ולא על אבנים. לא צריך מונומנטים. כל סיור כזה מסובסד מתרומות, שכן מחיר הסיור מממן חצי מהעלות שלו. התרומות

טוב שכן קרוב

סיורים של קבוצות של יהודים ביישובים ערביים פורחים באחרונה – מהעיירה העתיקה ג'לג'וליה, דרך בתי משפחות האצולה של יפו ועד מזרח ירושלים. חלק מהסיורים הם רק תרבותיים וחברתיים, חלקם פוליטיים, אך כולם עסוקים בהבנת המציאות המורכבת בישראל. ובכל זאת, היה רגע שבו השתררה שתיקה מביכה

משה גלעד

איד אבריריא ממלא תפקיד בכיר בבנק תל אביבי גדול. הוא גר בג'לג'וליה. כולם שם מכירים אותו והוא מכיר את כולם. במשך ארבע שעות, כאשר אבריריא הוביל קבוצה שמנתה 39 אנשים, כולם יהודים, ברחבי העיירה, עצרו רבים מתושבי ג'לג'וליה לבי רך אותו ואתנו, המטיילים. מכוניות צפרו, אנשים נופפו בידיהם, חלקם צעקו דברים ערביים שלא הבנתי. כמה צחקו. בלטנו מאוד ברחוב. במהלך הסיור, שנערך במשך אחר צהריים חם במיוחד, הציעו לנו כמה צעירים שישבו על מרפסת ביתם מים קרים. הם יצאו עם בקבוקים וכוסות לרחוב והפצירו בנו שנסתה.

זה מביך. אני גר כל חיי במרחק רבע שעה נסיעה מג'לג'וליה ומעולם לא ביקרתי בה. ג'לג'וליה, הסביר אבריריא, היא אחד היישובים העתיקים והמעניינים בישראל, עם שרידים המגיעים עד תקופת הברונזה, כ-3,000 שנה לפנה"ס. בעבר היא היתה אחת הערים הגדולות והחשובות על דרך הים ההיסטורית, שחיברה בין מצרים לטורקיה. כיום זו מועצה מקומית ובה כ-10,000 תושבים. דברי הפתיחה האלה נאמרו כאשר עמדנו ליד שרידי האן עתיק ומרשימים, בנוי אבן. אחר כך שוטטנו בגרעין העתיק של הכפר, ואז נסענו לקצה השני, למסגד החדש והענק שנפתח באחרונה. האימאם המקומי בירך אותנו ואמר שהוא שמח שבאנו ושהעתיד טמון בשלום בין העמים.

חברי הקבוצה נרשמו לסיור שארגן בידי עמותת "דרכים שלובות" ושיילמו תמורתו 135 שקלים לאדם. המחיר כלל ארוחת ערב בביתו של אבריריא, אותה הכינו אשתו ואמו. ילדיו הגישו את האוכל לשולחנות הארוכים שהוצבו בחצר הבית. היה טעים. אחרי הארוחה התנהלה שיחה. כמה מהנוכחים הודו לאבריריא על ההדרכה והכנסת האורחים ואז שאל מישהו מחברי הקבוצה: "או בעצם למה אתם לא הולכים לצבא?"

אבריריא קרא לכן שלו בן ה-18 וכשהנער הנוכר ניצב לידו הניח יד על כתפו ואמר: "הוא נרשם עכשיו ללימודי מחשבים ואמרת לי – אם היית הולך ל-8200 היה לך קל יותר למצוא עבודה. אבל יש לו דודה בשכם. בעיה". אחר כך אכלנו אבטיח ונסענו הביתה. משהו מהמבוכה ריחף איתנו במורד הכביש.

המשכנעים משוכנעים

סיורים של קבוצות יהודים אצל ערבים פורחים עכשיו. כל מי שמארגן סיורים כאלה הסביר לי שהקבוצות מתמלאות במהירות. הביקוש גדול מההיצע. יש קבוצות סגורות – של מכינות קדם צבאיות, חברות

26.08x34.15	1	12	עמוד	גלריה - הארץ	13/10/2019	70391469-9
54710 - jaffa stories and coffe - זוריס חיפאוי - תמונה						



סיור של "עיר עמים" בשכונות הערביות בירושלים. משמאל: קבוצת הסיור מצלמת בג'וליה. למטה: ביקור בביתה של זוריס חיפאוי (במרכז) ביפו צילומים: אוליביה פיטוסי, משה גלעד, תומר אפלכאום

או ביחסי יהודים-ערבים. הנושא המסקרן ביותר היה איך חיים בני המשפחות האמידות של יפו, שחיפאוי מכנה אותן כמה פעמים "משפחות האצולה שלנו".

רוב הקבוצות שחיפאוי מארחת מונות בין 20 ל-50 משתתפים. הם זוכים לשתות קפה טעים, מכרסמים בקלאווה ושומעים סיפור חיים משעשע ורווי בחיוכים, כמעט נטול פוליטיקה. בין היתר מספרת חיפאוי בגאווה שלפני כמה חודשים אירחה את שרה ג'סיקה פארק, זו מ'סקס והעיר הגדולה". הבית בן שלוש הקומות יפה אבל הביקור נערך רק בקומת הקרקע. המארכת עצמה נראית כמי שכבר שמעה מן האורחים לשעתיים את כל ההערות האפשריות. היא מחייכת ומדלגת על המביכות שבהן בקלילות עצומה. פרסומת גלויה לחלוטין למותג הקפה היפואי המשפחתי היא חלק מהסיור.

פוליטיקה עכשווית

ארגון "שוברים שתיקה" מארגן דרך קבע סיורים בגדה המערבית. בימים אלה מציעים אנשי הארגון סיור בדרום הר חברון באמצע אוקטובר על פי הפרסום באתר הארגון: "הסיור לדרום הר חברון בהדרכתנו, חיילים וחיילות ששברו שתיקה על השירות בשטחים, חושף את חוסר הצדק שבמציאות הכיבוש בה לקחנו חלק".

הסיור כולל תצפית על חלקה הדרומי ביותר של הגדה המערבית: מזרחה ודרומה אל אדמות הכפרים גינבה, גריטן ושטחי האימונים של בסיס קריות; צפונה ומערבה אל יטא וסוסיא הפלסטינית והישראלית; ומערבה אל בית יתיר (מצודת יהודה) ואמנוול. משתתפי הסיור משלמים 50 שקלים לאדם ומתבקשים להביא עימם אוכל ושתייה.

גם עמותת "עיר עמים" הירושלמית מציעה מגוון רחב של סיורים. המטרה, כפי שמסביר ל"הארץ" אביב טטרסקי, חוקר מטעם העמותה, היא "לעורר מודעות למדיניות הישראלית במזרח העיר". המדיניות הזו יוצרת לדבריו אינספור בעיות ואין טוב ממראה עיניים כדי להבין אותן. "עיר עמים" היא עמותה ישראלית בלתי-מפלגתית העוסקת במורכבות החיים בירושלים בהקשר הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ובעתידה הפוליטי של העיר. העמותה מקיימת בכל חודש שני סיורים פתוחים בעברית ובאנגלית וסיורים מוזמנים לקבוצות. טטרסקי מסביר: "המשתתפים בסיורים מגיעים בעזרתנו למקומות שלא היו מגיעים אליהם בשום צורה אחרת. אנחנו האפשרות היחידה שלהם להגיע לאתרים אלה במזרח העיר". העמותה מציעה בין השאר סיורים בשכונת סילוואן, בשייח' ג'ראח לאורך גדר ההפרדה, בגנים הלאומיים, בהר הבית ובבולג'ה.

טטרסקי מודה שרוב משתתפי הסיורים הפתוחים מגיעים מתוך הויתור עם הפעילות של "עיר עמים", אבל לדבריו יש להתבונן בכך בפ' רספקטיבה רחבה יותר. "המציאות כאן מספיק מאתגרת. לא משנה מה נקודת ההתחלה שלך, במהלך הסיור תבין את המורכבות ואת האתגר שמציגה ירושלים בפנינו. משתתפי הסיור שואלים עצמם במהלכו – מה אני מוכן להקריב כדי שיהיה כאן טוב יותר?"

קסם אדיב, מרכזת הסיורים של "עיר עמים", מאשרת שלסיורים הפתוחים מגיעים אמנם "משוכנעים" רבים, אבל עיקר הפעילות מתרכזת דווקא בסיורים מוזמנים של קבוצות. הרקע של קבוצות אלה מגוון לדבריה וכלל אינו נוטה לצד השמאלי של המפה. "רוב הסיורים שלנו הם עבור מכינות קדם צבאיות, בתי ספר תיכוניים מכל הארץ, סטודנטים וסמינרים משותפים לישראלים ולתלמידים מחו"ל. במשך רוב השנה אנחנו מקיימים שלושה-ארבעה סיורים בשבוע".

בסיומו של כל סיור כזה מתקיים דיון. המדריכים של הסיורים, מסבירה אדיב, מיומנים בהעברת מידע. הם לא מטיפים אלא מציגים עובדות. "המדריכים לעולם לא יגידו זה מוזעזע". הם יגידו 'זו החומה. מאז שהיא נבנתה אחוזי האבטלה והעוני זינקו. אנשים יגיעו למסקנות בעצמם".

לאדיב אין בכלל ספק שדעתם של המשתתפים בסיורים משתנה בעקבות מה שראו. היהודים לדבריה אינם מבינים את המציאות שבה הם חיים ובייחוד את המציאות הסבוכה בירושלים. "כל הסיורים שלנו מסתיימים עם המון סימני שאלה, וטוב שכך".



המשך מעמ' 10

"יש מפה גיאוגרפית ומפה קוגניטיבית. בישראל הן נפרדות לחלוטין", אומר מנכ"ל "דרכים שלובות", אורי קנדל, "המפה הקוגניטיבית יכולה להשתנות גם בסיור שנמשך שעותיים"

התנגדויות: תחושת סכנה וחוסר ביטחון אישי, שלפי עורכי הסקר נובע עת אולי "מהכללה רגשית של הכפרים הדרוים-צ'רקסיים תחת המט' רייה התפיסתית של 'כפרים ערבים'; ומחשש מאוכל לא כשה כלומר, עורכי הסקר סבורים כי המטיילים היהודים חוששים בטעות לביטחונם האישי בכפרים דרוים, כיוון שאינם מבחינים בינם לבין כפרים ערבים.

קפה, מאפה ושידוך

זוריס חיפאוי מקבלת את פנינו בחיך רחב בביתה ברחוב מאור עיניים ביפו. היא אשה נאה, שפוטעת על שטיחי הבית במהירות על עקבים גבוהים. את המלים הראשונות בסיוור בביתה היא אומרת בערבית – סבאח אל-חיר – ולאחר מכן מדברת רק עברית. בסלון, במשך יותר משעה, היא מספרת על חייה כבת למשפחה ערבית-נוצרית שנולדה וגדלה ביפו. היא מתארת את ילדותה כ"שמחה" ומספרת בעיקר על נישואיה לבעלה, בן למשפחה ותיקה ועשירה. למשפחה יש כבר יותר ממאה שנה עסק מצליח של קפה. חיפאוי ובעלה הם דור רביעי למנהלי העסק. "אנחנו, הנוצרים של יפו, חיים בכפר בתוך עיר". אומרת חיפאוי. אחר כך היא מספרת איך היתה מועמדת לתואר מלכת היופי של המגזר הערבי ואיך כבר בגיל 16 דפקו נציגי משפחות על דלתם של הוריה כדי להציע לה נישואין. "הסכמת להינשא בגיל 18 כי רציתי שירשו לי לנעול נעלי עקב", מסבירה חיפאוי בחיך גדול.

המונולוג של חיפאוי משלב יפה בין מידע אישי, שהמשתתפים בקבוצה אליה הצטרפתי שותים בצמא גדול, לבין מידע היסטורי וכללי יותר על הערבים של יפו ועל המשמעות של השתייכות למיעוט קטן במדינה. אף אחד (בקבוצה בה הייתי) לא התעניין במיוחד בפוליטיקה,

מגיעות מהארץ ומחול' אבל לא מגופים פוליטיים". לדברי הרמת, ג'וליה מושכת במיוחד כי היא קרובה למרכז ומעוררת סקרנות.

כאשר עולה השאלה המתבקשת – האם הסיורים האלה נועדו לשכנע את המשוכנעים – משיבים הרמתי וקנדל שלהיפה, שרבים באים לסיורים כי הם רוצים להכיר את המקומות בעצמם ולגבש דעה עצמאית על אופי המקום. האם זה לא תלוש מהמציאות הישראלית העכשווית? לא לדעת קנדל והרמתי. בעיניהם זה חיוני עכשיו יותר מתמיד.

השיא השנתי בפעילות של ארגונים כ"דרכים שלובות" מגיע בתקופת הרמדאן. במהלך חודש, סביב יולי, מתקיימים סיורים רבים, כמעט כולם בימי חמישי עד שבת בערב. המשתתפים מצטרפים לאפסאר – ארוחת שבת הצום, שמתקיימת עם השקיעה. לדברי המארגנים, משתתפי הסיורים, גם ברמדאן, לא מגיעים רק בגלל האוכל.

יש כבר ויש כפר

יוזמה ממשלתית שנועדה להכיר ליהודים יישובים דרוים וצ'רקסים (ולא מוסלמים או נוצרים) החלה לפעול ב-2010 ונושאת את השם "כפר ביקרתם"? היוזמה בעייתית בהרבה מובנים, ובראשם העדפת היישובים הדרוים על פני יישובים ערבים אחרים. בשם עצמו אפשר למצוא רמז לגלוג על האופן בו ערבים מנטאים ב' או פ' – מה שלא מכבד אף אחד, גם לא את הגוף הממשלתי.

מטרת היוזמה הוגדרה "הגדלת הביקוש לתיירות בכפרים הדרוים והצ'רקסים, הגדלת מספר המבקרים ומספר הלינות, חשיפת התרבות והאירועים". המימון הגיע ממשרדי התיירות, ראש הממשלה ופיתוח הגליל והנגב. הקמפיין מתקיים כבר עשור, בעיקר בבית ג'אן, חורפיש ופקיעין. הוא כולל פרסום רב, מסלולי טיול מומלצים בכפרים ובסביבתם, והסברים על המסורת הדרוית והצ'רקסית. כל הסיורים בתשלום, שנע בין 50 ל-150 שקל למשתתף.

סקר שערך ב-2016 מכון TAK בשיתוף לשכת הפרסום הממשלתית עבור מארגני "כפר ביקרתם" העלה את התוצאות הבאות: יש בקהל הישראלי לגיטימציה רחבה להגיע לכפרים דרוים וצ'רקסים, המקושרים במידה רבה עם "חוויה אותנטית". עם זאת, עלו בסקר גם שני סוגי